

Joan Perucho
Universitat Tarragona 29.4.92 (A)

Fa molts anys que segueixo la producció de Joan Perucho : des dels anys de la dita "resistència cultural", de la revista "Ariel", dels seus contactes amb Dau al Set, i, un poc més tard, quan vestia amb agudesia i amenitat les planes de "Destino". Paral·lelament, poemes seus m'arribaven, i ^{jo me'n} ~~em~~ feia una imatge d'escriptor variat, encuriós, ple a vessar de possibilitats d'emanació. Fa uns anys vaig tenir oportunitat de presentar-lo, en un important ^{físicament} cicle de novel·la fet a Lleida, on ell era acompanyat de Bernard Henry-Levy, Patricia Highsmith, Baltasar Porcel, Miguel Delibes, etc. Avui, en ocasió del seu pas un cop més per terres que coneix i estima tinc el privilegi de dir uns mots per projectar, ignoro si amb prou esclat, la seva figura. Com que és una distinció que m'ha fet el Departament de Cultura, expresso el meu agraïment.

A Els Fantasmes de la calaixera, Joan Perucho ens dóna una de les claus centrals per al goig de la seva obra: seria massa pretensions en el seu decasrucho, alhora que arriscat, parlar de "comprensió": ell se situa en un àmbit tothora perfumat de joc, obert a qualsevol sorpresa. Aquella clau que ens dóna a Els Fantasmes de la Calaixera és precisament el títol. Tota l'obra de Perucho no és altre que lemes, sensacions, realitats i transmutacions extrems d'una inacabable calaixera. En algun final de capítol de les seves abundants obres es diu " quan tot en el despatx quedà en ombra, del darrer calaix de l'escriptori en sortí un follet".

La imprecisió de perfils, el canvi de silueta, enriqueix la imaginació i assegura el gaudi. I aquesta condició de capacitat de meravella, el propòsit de moure's tothora fora d'un món coordinat, fa de la seva prosa una rica experiència, jo diria encara més per a ell que per als beneficiaris previstos socialment previstos, obviament.

2
els lectors. Per poc que hi reflexionem, admetrem que el creador és el primer que s'hi ha de divertir, tot fent el text, o, si volieu, que l'ha de viure. I, ni cal dir que l'únic que s'ha de fixar els límits i l'abast de tota aquella arquitectura.

Al contrari que^{en} la prosa, Joan Perucho és molt més cenyit, auster i cònstret en la seva poesia. Tanca els poemes dins una inexorable cleda exigent i fins sentenciosa. Molt segurament, com ocorre amb tants d'altres grans autors que per la prosa, precisament, han aconseguit un èxit esclatant, ell és, fonamentalment, un poeta. El mateix m'havia confessat més d'una vegada Manuel de Peñrolo.

La poesia, però, li quedava limitada si es presentava en poemes. Perquè no escampar-la en articles, en relats, en consideracions, intuïcions i esclats d'entusiasme davant de l'art? Va descobrir, en mots seus, que " la novel·la tenia un sentit i una ressonància extraordinaris ".

No hi haurà, però, ni antinòmia ni deserció. Tant se val com es presenti, la poesia :el que importa és que ho sigui. I que l'escriptor es plantegi aviat un credo, endevini el seu àngel,

Per altra banda, aquests escriptors ~~es confessen~~ ~~les~~ veritats *també* en vers. De Perucho és aquesta sentenciosa màxima, autèntica divisa de cavaller en el sentit més alt del mot :

Defugiré l'enganyadora veu que em crida
amb amarga memòria,
per intentar la veritat que ignoro,
la sola llibertat que ara desitjo.

Aixo és de 1947 .Traieu comptes. Voluntat de fer-se ell el camí, exigència amb ell mateix i ~~ens~~ ensens ignorància serenament admesa del futur, ple ^{això és} de llibertat, que permetrà defugir una excessiva subjecció a la memòria amarga, o sigui a la història exacta.

La història, per a ell, és la possibilitat d'obrir calaixos, o armaris, altre moble il.lustre i venerable, o arques, o tot allò que pot donar-nos sorpreses. Ni cal dir que en aquest capítol hi figuren els espills, que animen els corredors i que poden reflectir no solament el que hi ha al davant, ^{avui} cosa que no tindria cap mèrit, sinó les ~~coses i honors~~ ^{cara} de l'altra. I no importa que s'hi barregin elements de diferents èpoques : per a Joan Perucho les èpoques històriques es mesclen i sobresolapen . Jo ll ~~vaig~~ assignar, en anterior ocasió (en què vaig tenir el goig de també presentar lo) capacitat de fabulació hipnòtica. Precisament perquè la repetició del fenomen d'intromissió d'un personatge d'una època en una altra l'assoleix ell amb una naturalitat captivadora, a frec de la "nonchalance".

4bis

I és que hem d'acceptar que hi ha múltiples realitats paral·leles, i que tindrem sorpreses ucroniques o utòpiques a cada moment. Avui mateix, quan ~~començava~~ abans de sortir de casa, a l'agenda electrònica el calendari del dia, ha trucat un emissari de Lady Nelson que em demanava de veure'm urgentment, o bé a Sussex o a Taormina, perquè segons sembla ella ha pogut aconseguir de Roger de Flor les darreres porcellanes que de Catay ha portat Sinibald de Mas. Jo els he dit que esperessin fins després d'aquesta sessió, no fos cas que en Joan Perucho sabés alguna cosa d'aquestes peces. Es ben sabut de tothom, com diu Perucho, que Roger de Flor no entenia un borrall de ceràmica, i li era el mateix un gerro de ShongLao, que una escudella del Preste Joan de les Índies .

A la La Guerra de la Cotxintxina situada entre 1858 i 1862, el protagonista , un català que s'assembla a qualsevol heroi de novel.la d'aventures, es veu ficat a fer d'espia a l'Orient , al que és Cotxintxina avui Baix Vietnam. Passa per Escòcia, Cuba i Uruguai, i coneix successivament el monstre del Llac Ness, ° Nessie, Donya Gertrudis Gómez de Avellaneda i Charles Darwin. Arriba a Manila, on troba Patricio de la Escosura, que fou comissari regi per a les Filipines. La ingènua del llibre , delicadament perfilada, es diu Clara, aneu a saber si Clara Schumann. Per què, a més a més, hi ha de figurar el general Cabrera ? Perquè 'és un personatge que fascina Perucho, i perquè el Maestrat és prou a la vora de les seves estima^{des} Terra Alta i Matarranya. Hi ha al.lusions quasi endevinables, (Pamela, el personatge de Richardson , recreat impudicament), i fragments de gran ironia, com quan el professor Challenger, de nom simbòlic, es topa a la selva amb Phileas Fogg que està fent la volta al món

6

en vuitanta dies; i se saluden com Livingstone i Stanley. Sovint a la narrativa de Perucho hi ha elements plenament fantàstics, i possiblement en aquesta estigué a punt de fer-hi intervenir físicament Nessie, però ho considerà un excés de realisme: el drac del llac Ness convé que estigui on està, fent la viu viu i patrocinat pels grans fabricants de rodets de fotografia i de llarga-vistes. En canvi en aquesta barroca història de la Cotxintxina hi ha en Charlie, un pterodàctil que, llunyana caricatura dels fatals helicòpters de la "nostra" guerra del Vietnam, ajuda els bons, com ho fa la testa voladora Magtatangal.

He posat aquest exemple per fer veure la tranquil·la estratègia amb què Perucho aplica la capacitat fabuladora. Més intrincada quant a barreges de personatges potser és la novel·la "històrica" i romàntica Pamela, obra semi-epistolar que comença: "Hom sap que Pamela Andrews, la candorosa noieteta de quinze anys biografiada per Samuel Richardson vers 1740, acabà impensadament per esdevenir satanista

7

en una lògia de Londres,...féu després luxuriosa coneixença d'un
bruixot fascinant ~~nanomet~~ Joseph Balsamo, molt ~~ll~~ influent en
aquella època, que ostentava el títol pompós de comte de Cagliostro,
obtenint d'aquest l'elixir de l'eterna joventut, potinga secreta
que cobejaven totes les dames de vida alegre del món."

I permeteu-me que faci un incís per dir que aquest Cagliostro fou
un personatge colossal, posseïdor de molts altres noms, i que una
vegada a Londres es dedicà a reformar lògies pretenent ser portador
de les veritats de la maçoneria egípcia, i fent-se dir Gran Copte.
Perucho ~~es~~ ens deu la biografia fantàstica del fantàstic Balsamo.

Pamela, doncs, comença així. El llibre, després, gens no decep. Pamela sedueix Lluís XVI i el Marquès de Sade, i entrant al segle XIX amb l'àgil ajut de l'elixir abans dit, es relaciona amb Marcelino Menéndez y Pelayo i Bonaventura Carles Aribau, ensarrona, seductora un cop, més l'abat Marchena, es fa retratar per Goya i arriba a llegir Josep Maria de Sagarra, coneix Moratín, assisteix a les Corts de Cadis... què us ~~diré?~~ ^{com} diria Muntaner.

Julià Guillamon ha provat de fer l'organigrama de l'obra de Peruchó, tan ^{acumulativa} intrincada, tan indestriable de vegades en els seus components ^{de premsa} (capítols repetits en diverses obres, articles esdevinguts cabdells narratius, lemes perduts i recollits ^{en assaigs}, etc.) i situa una primera època dedicada a la poesia fins a finals dels cinquantes, una primera etapa de prosa que arrenca de finals dels cinquanta esmentats, amb dues obres sòlides, Llibre de Cavalleries i Les Històries Naturals.

Ha retrobat una força que desencadena en l'autor la necessitat d'entrar en contacte amb uns interessos i també un públic amplíssims: és la llarga etapa d'articulista, en art, cinema, retrats literaris, màgia i menjar, nous corrents socio-artístics, com la publicitat,

el disseny, l'arquitectura post-Corbussiana, en català i en castellà, que ha estat idioma paral·lel per a ell. El camp era temptador i arribava fins als graffitti. Dels grafitti, però, mentre a molts interessava el contingut imagino que a Perucho li n'apassionava l'estètica .

D'aquest període és un llibre ben poc conegut que edità a Taber, al temps que n'era director literari, La sonrisa de Eros, tema que vint anys més tard tornaria a tocar un altre profund poeta, Gerard Vergés, al seu assaig Eros i Art.

10

Histories apòcrifes, Aparicions i fantasmes, Galeria de

espejos sin fondo, són títols d'aquesta pe època, que s'allarga fins entrats els setanta, i que oposa Perucho al realisme social del temps, i el deixa un xic ^{marginat} marginat, si se'm permet l'expressió: ho comentava ell mateix a "Entre les armes i les lletres", on Perucho, encarnant-se sense gaire alquímia en Guillem Creixell, fa dir al personatge -és a dir, confessa ell : "esperit delicat i sensible, Guillem Creixell avorri, des d'un principi, la poesia realista i pamfletària, i es va refugiar en les subtileses d'un idealisme tallant com un ganivet" I s'avança a la ganyota dels combatius d'aquell moment en el curt pròleg :

Pròleg

Aquest llibre és floral, monstruosament artificiós i esteticista i, d'entre els retallats brancatges de la seva jardineria decadent, sorgeixen rostres de diables, somriures i roses enigmàtiques i esfullades. El temari deriva i s'exemplifica vers alquímies, castells, fantasmes, perfums, bèsties fabuloses, cortesanes franceses, màgia, gastronomia i antics balls de disfresses. És, doncs, un llibre especialment apte per als voluptuosos i els entusiastes entenedruts pel «final de segle».

És intolerable que pugui sortir un llibre així. Té una complaença egoista i evasiva. En aquest aspecte, és un llibre nefast.

L'autor, però, no lamenta que li agradin aquestes coses. Les altres més aviat l'avorreixen.

Finalitzats els setanta, Joan Perucho ^{reinventa} torna a la narrativa amb renovada empenya, més segur del camí emprès, de "la sola llibertat que ara desitjo". Aquest retorn a la narrativa, virada d'erudició, descripcions possibles no comprovables, barreges històriques, encarnacions màgiques, coincideix amb l'aparició de molts més lectors en catl català, que es precipiten damunt de Botànica oculta, Museu d'ombres, El Cavaller Kosmas, Pamela, Els Emperadors d'Abissínia, La Guerra de la Cotxintxina, però també sobre Els balnearis o Els fantasmes de la calaixera i els Discurs de l'Aquitània i altres refinades perversitats, meravellós llibre de cuina i cultura, que són la mateixa cosa. Qui vulgui saber què és el cafè que llegeixi el llibre. I per què no el capítol de la cuina eròtica ?

Amic de fantasmes, del segle XVIII, dels canelobres i dels miralls, però sobretot dels calaixos (hi ha res més carregat d'en-

jòlit que començar a estirar els poms d'un calaix sense saber què hi haurà dins ? En el món de Perucho podem els calaixos contenen potser cartes esgrogueïdes de Jane Austen, la pistola amb què Narra ens digué adéu, una pàgina de lapidari medieval, un floc de cabell de Pamela, pols de banya de rinoceró, la ploma de Lluís Pons d'Icart o el bambú dels set somis.

A mi em sembla, modestament que, per sort, Perucho és inclassificable i un dels autors més agradables i agraits de presentar. Tens sempre la sensació que podries continuar dient les mateixes coses i aquestes mateixes coses esdevindrien diferents. Perucho "trenca tothora el que ell en diu cercle de la vida quotidiana, s'evadeix per mitjà de l'art i la ficció, i somia, com a veritables i pròpies, circumstàncies meravelloses." *Són mots seus, que segons ell,* tothom pot compartir.

Diuen que va nèixer a Barcelona el 1920 . I per què no a Perugia en ple segle XVIII, escàpol més tard de la Inquisició i refugiat o sota la panxa d'un benèvol rinoceró dels que hi havia a Albinyana?

Recordem, de passada, que el rinoceró és ésser absolutament màgic. 14

Igual que la seva Pamela, Perucho ha viscut des del segle XVIII al XX, i ens sobreviurà al XXI. Jo vaig fer un bon trago de la font Castàlia, a Delfos, un estiu calorós, pretextant que era per la set, però en realitat per veure d'aconseguir l'eterna joventut, que ell posseïx sense haver de fer tants d'escarafalls.

Joan Perucho s'ha explicat, dins la seva literatura, i sempre que ha estat preguntat. Un prouuari dels seus impulsos i presències ens el dóna al fulletó editat per la Institució de les Lletres Catalanes amb motiu del seu periple com escriptor del mes en un text, Formulació del Fantàstic. Heus-ne ací unes frases :

-L'emoció del passat continua endogalant-me. Miro aquestes deixalles històriques, tan il.lustres, i m'hi sento lligat. El país se'm mostra així i informa gaire bé la totalitat dels meus afers. Sempre hi ha aquest país i la Poesia al darrere.

- El fantàstic representa la pura i simple reivindicació de la poesia i el meravellós davant la racionalitat excessiva de la vida. 15
- La capacitat d'inventar històries apòcrifes és un recurs per instal·lar-me en el cor dels esdeveniments passats, i fabricar portes secretes amb la finalitat de penetrar furtivament en els misteris d'antany.

I a l'entrevista, rodona, que li fa la Marta Nadal a Serra d'Or:

- A mi m'interessa que em segueixin les persones cultes. Jo sóc culturalista per una qüestió d'instint i, sobretot, perquè sóc un gran lector

- Com a idea literària, l'article m'encanta. M'encanta perquè en aquest article literari que escric em sembla que hi ha una mica de fabulació ; jo conto una història, després en faig una reflexió, i tot això recolza en l'erudició. Però procuro que l'erudició es faci per donar exemple, no la invoco mai. A més, salva els fantasmes: faig que la gent no se'n rigui, perquè els aplico la ironia, i així ja queden salvats. Aleshores la gent no sap si parlo seriosament o en broma.

16
- A la realitat sempre hi ha l'aspecte de la irrealitat. A mi la realitat no m'interessa. La meua literatura no surt de la vida, surt de les històries que he trobat en els llibres.

- ...la raó és una facultat humana que treballa fatigosament i sovint ens porta a un punt fals, mentre que la intuïció poètica

-ja ho he dit moltes vegades,-si no és divina, almenys és angèlica. El misteri de la creació és total. I això és la revelació. Val més aprofundir en la revelació o en la intuïció que no en el procés racional de les obres .

Es ben palès que reïx
 a explicar-se. Vull que siguin els seus mots els qui cloguin aque-
 ta benintencionada presentació : Són del capítol XXXIV de
 «Un dietari enigmàtic d'Octavi de Romeu»: dins Museu d'Ombres :

La meua activitat literària és determinada per una actitud «d'home de lletres» més que la de qualsevol especialització com pugui ésser la d'un novel·lista o la d'un crític, per exemple. Arrencant d'una inicial vocació poètica, el fet és que molt aviat participo de tots els gèneres literaris (excepte el teatre, que no és simplement literatura) i, per tant, escric i escriuré fins ara poesia, novel·la, conte, assaig, crítica de llibres i crítica d'art.

Malgrat aquesta aparent dispersió, he creat —em sembla— un món coherent. Pot ser bo o detestable, però gosaria afirmar la seva radical coherència. Per altra banda, aquest món és un món fantàstic que tendeix a descobrir les relacions invisibles de les coses. També tendeix a abocar-se al passat perquè el passat explica en certa manera l'home del present, que és l'únic que ens és donat de conèixer. Des d'aquest punt de vista, no m'interessa doncs l'home del futur. És per això que la meua literatura pot ser titllada de culturalista (i per alguns d'escapista) i té molt present la circumstància històrica així com els personatges que hi participen. Con-

fesso que em permeto de modificar lleument aquesta circumstància històrica per veure el que passa. A vegades pot resultar alligador i, a més, divertit.

Una cosa que em proposo és no avorrir, que els meus llibres siguin llegibles. Procuro no ser pedant i defugir la xacra actualíssima de la suficiència. Perquè, ¿on és la veritat? Parlo únicament de les coses sobre les quals tinc secreta informació, com és ara el vol dels ocells, per què la mòmia de Ferran VII parla algunes vegades o quina és la real significació de les ombres que transiten pels corredors.